

Тігранян Григор Самвелович

Національний університет «Одеська юридична академія»

Здобувач кафедри кримінального права

ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА НАСИЛЬСТВО

Право на життя та безпеку власності є невід'ємними правами людини. Проте ця констатація та значна практика ЄСПЛ, що стосується вирішення проблематики захисту права на життя та власності у матеріальному та процесуальному вимірах [1, 2] не дає відповіді на питання регуляції проблеми двооб'єктних злочинів у сучасних умовах. З одного боку право на життя поглинає усі випадки посягання на інші об'єкти кримінально-праової охорони (відносини власності, законодавець ніколи не користувався і не користується при перерахуванні у відповідних статтях Кримінальних кодексів України та Вірменії об'єктів кримінально-правової охорони чи в якому-небудь іншому змісті терміном "суспільні відносини". Так, відповідно до ч. 1 ст.1 КК України, кримінальний закон має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам [3]. І жодного слова про суспільні відносини. Те ж саме спостерігається по всьому змісту КК України та КК Вірменії [4]

Вирішення питання про об'єкт злочину за конкретною нормою базується на визначенні безпосереднього об'єкта злочину, з приводу чого в сучасній науці кримінального права немає єдності. При цьому у дослідників не викликає сумніву теза про те, що об'єкт злочину - це те, на що посягає злочинне діяння, чому воно завдає або може завдати шкоди. Однак питання про те, чому саме воно завдає або може завдати шкоди, є одним із найбільш спірних у науці. Слід констатувати, що ніколи в жодному кримінальному кодексі тієї чи іншої держави суспільні відносини не визнавалися і не визаються об'єктом злочинних посягань, бо в жодному кримінальному кодексі жодної країни у світі жодна глава (розділ) Особливої частини КК України не починається зі слів «Злочини проти *суспільних відносин...*»,

а навпаки, в назвах глав (розділів) вказується на конкретні сфери реального життя. Тобто з самого початку існування концепції об'єкта як суспільних відносин єдність думок її прихильників спостерігається лише в частині проголошення загального постулату. Відомо, що реальне посягання при вчиненні розбою здійснюється не на власність, а, очевидно, на майно чи майнові інтереси або будь-яку іншу майнову категорію. Що ж стосується спеціальних складів розбою, які розташовані у різних розділах Особливої частини КК України, то тут такий основний об'єкт зовсім зникає. Виходячи з назви розділів, основним об'єктом розбою можуть бути: громадська безпека з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів, передбаченою ч. 3 ст. 262 КК України; сфера обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів - з метою викрадення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ч. 3 ст. 308 КК України), викрадення прекурсорів (ч. 3 ст. 312 КК України), викрадення обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ч. 3 ст. 313 КК України); встановлений порядок несення військової служби. - з метою заволодіння зброєю, бойовими припасами, вибуховими чи іншими бойовими речовинами, засобами пересування, військовою та спеціальною технікою (ч. 3 ст. 410 КК України), а також розбою, вчиненого щодо населення в районі воєнних дій (ч. 2 ст. 433 КК України), та ін. Більш того, навіть у тих випадках, коли йдеться про основний (базовий) склад розбою, ряд вчених не визнають ані власність, ані майно основним об'єктом цього злочину у зв'язку з тим, що об'єкти, на які посягає розбій з метою заволодіння майном, не є рівноцінними, і більш важливим, головним, визначальним з двох об'єктів розбою, на їхню думку, є особа, а інший об'єкт має другорядне значення. Отже, резюмуючи це, зазначимо, що при вчиненні діянь, передбачених як ст. 187 КК України, так і спеціальними складами розбою, основним безпосереднім об'єктом злочинів слід визнати безпеку у сфері обігу певних рухомих речей. Відповідно, предметом розбою є певні чужі рухомі речі, відповідальність за дії з метою заволодіння якими встановлюється

чинним кримінальним законодавством. Додатковим обов'язковим об'єктом будь-якого розбою слід вважати особисту безпеку особи. Що стосується додаткового обов'язкового об'єкта, то в літературі як такий іноді визнається життя і здоров'я особи. З такою позицією навряд чи можна погодитися, адже посягання на життя не охоплюється складом розбою.

Навмисне спричинення смерті, охороняючись ст.2 Європейської конвенції, не охоплюється складами насильницько-корисливих злочинів. У зв'язку з цим В.О. Владимиров надав таке досить чітке пояснення: «Насильство, що застосовується при розбійному нападі може спричинити потерпілому тілесні ушкодження з короткочасним розладом здоров'я, і таке насильство цілком охоплюється складом розбою та не потребує самостійної кваліфікації. Інша справа - умисне або навіть необережне заподіяння смерті. Вбивство, тобто посягання на життя людини, не охоплюється складом розбою, оскільки смерть потерпілого ні як основні або кваліфікуючі ознаки розбою законом не передбачені саме тому, що життя особи не утворює об'єкт посягання при розбої, і вбивство (або посягання на нього) знаходиться за межами цього складу і утворює самостійне діяння, що потребує самостійної кваліфікації. Включення в структуру об'єкта розбою життя людини неминуче призведе до того, що вбивство, в т.ч. з корисних мотивів, буде ознакою розбійного нападу, хоча очевидно, що вбивство, будучи найбільш тяжким злочином проти особи, ніяк не може бути лише складовою частиною іншого, менш суспільно небезпечного злочину, зокрема такого майнового злочину, яким є розбій» [5, с.61]. Тобто додатковим обов'язковим об'єктом розбою є не життя, а безпека життя потерпілого. Що стосується посягання на здоров'я під час розбійних дій, то, оскільки розбій вважається закінченим вже з моменту поставлення в небезпеку здоров'я потерпілого, додатковим об'єктом такого розбою також слід вважати безпеку здоров'я особи. Тобто додатковим об'єктом розбою є не життя і здоров'я потерпілого, а його особиста безпека.

З урахуванням викладеного вважаємо, що безпосереднім об'єктом розбою є безпека у сфері обігу певних рухомих речей та безпека особи. Доречи, Україна та

Республіка Вірменія демонструють східні підходи до визначення злочину розбій, частково схиляючись до західної трактовки співвідношення основного складу правопорушення з кваліфікованими (Україна), чи залишаючись у руслі традицій Модельного Кодексу країн СНД (Вірменія). Водночас залишається стандартним поділ насильницького заволодіння майном на насильницькій грабіж, поєднаний з насильством, не шкідливим для життя і здоров'я, та розбійний напад. У статистиці ООН, а також багатьох розвинутих держав навпаки прийнято єдине розуміння насильницького заволодіння майном. Найчастіше у світовій практиці ці діяння розуміються як єдине відкрите насильницьке посягання на майно, яке відрізняється за ступенем тяжкості, чи іншими обставинами.

Порівняльний аналіз законодавства України та Республіки Вірменія свідчить про те, що склад розбою, сформульований у законах як напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя або здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства (ст.187 КК України), або напад з метою розкрадання чужого майна, вчинений із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, або з погрозою його застосування (ст.175 ККР Вірменія). Така конструкція складу розбою є традиційною як для українського кримінального законодавства, так і для більшості кримінальних кодексів колишніх радянських республік та нинішніх пострадянських держав.

Враховуючи, що реальне посягання при вчиненні розбою здійснюється не на власність, а на певну майнову категорію (рухоме майно, речі з особливим порядком обігу) ми вважаємо за необхідне розгляд відносин майнової та особистої безпеки як основних рівнозначних об'єктів розбою. Точка зору, згідно якій основним об'єктом визнаються відносини власності а додатковим життя і здоров'я потерпілої особи є хибною, оскільки не враховує ієрархію цінностей та примат особистих характеристик безпеки у сучасному Європейському вимірі. При чому одночасне посилення у складі розбою про напад і насильство є результатом сталої редакції статті закону, де термін «напад» взагалі є кримінально-політичним елементом

формування усіченого складу. Фізичне або психічне насильство при розбої спрямовані на вилучення рухомого майна або речей спеціального призначення, при цьому вилучення може бути здійснене як відкрито, так і таємно. Необхідно лише встановити, що вилучення було результатом застосування небезпечного насильства або погрози таким. Зрозуміло, що склад розбою передбачений в кримінальному законі як усічений склад, але це означає лише те, що законодавець з урахуванням особливої суспільної небезпечності розбою переносить момент закінчення цього злочину на стадію замаху на злочин. В реальній дійсності розбій не такий «усічений», яким він представлений в складі злочину. Звідси термін «напад» доцільно вилучити з тексту ст. 187 КК України та ст. 175 ККР Вірменія, користуючись прикладом формулювання диспозиції ст. 207 КК Республіки Білорусь [6], а саме: «Насильство або погроза насильством з метою безпосереднього заволодіння майном (розбій)» .

Література

1. Довідник із застосування статті 2 Європейської конвенції з прав людини. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_UKR.pdf
2. Guide on Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_Protocol_1_ENG.pdf
3. Кримінальний кодекс України : прийнятий 5 квіт. 2001 р. Набув чинності з 1 верес. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25—26. - - Ст. 131.
4. Уголовный кодекс Республики Армения / науч. ред.: Е.Р.Азаряна, Н.И.Мацнева; предисл. Е.Р.Азаряна; пер. с арм. Р.З.Авакяна. СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. 446 с.
5. Владимиров В. А. Ответственность за корыстные посягательства на социалистическую собственность / В. А. Владимиров, Ю. И. Ляпунов. М. : Юрид. лит., 1986. 222 с. С.191
6. Уголовный кодекс Республики Беларусь: по сост. на 30.09.2011 г. /МВД Респ. Беларусь, учреждение образования «Акад. М-ва внутр. дел Респ. Беларусь». Минск:

Академ. МВД, 2011. 227 с.